

*” JOS SE OIS TYTTÖ, NIIN SISKOKS TAI JOS SE
OIS POIKA, NIIN VELJEKS ”*

PRIDE-valmennuksessa olevien perheiden biologisten lasten
valmistautuminen sijaissisaruteen

Hyvärinen Ulla-Riikka &
Muona Minna
Opinnäytetyö, kevät 2010
Diakonia-ammattikorkeakoulu
Diak Itä, Pieksämäki
Sosionomi(AMK)

TIIVISTELMÄ

Hyvärinen Ulla-Riikka & Muona Minna. " *JOS SE OIS TYTTÖ, NIIN SISKOKS TAI JOS SE OIS POIKA, NIIN VELJEKS* " PRIDE-valmennuksessa olevien perheiden biologisten lasten valmistautuminen sijaissisaruuuteen. Pieksämäki, kevät 2010, 36 s., 3 liitettä.

Diakonia-ammattikorkeakoulu, Diak Itä, Pieksämäki. Sosiaalialan koulutusohjelma, sosionomi (AMK).

Tutkimustehtävänä oli selvittää PRIDE-valmennuksessa olevien perheiden biologisten lasten valmistautumista sijaissisaruuuteen. Tutkimuksessa selvitettiin, millaiseksi lapset kokivat lasten ryhmätyöskentelyn Näkymättömän Ninnin tarinan avulla sekä millaisia kuvitelmia lapsilla oli sijaislapsesta sekä mahdollisesta sijaissisaruuudesta. Tutkimuksessa selvitettiin myös, miten lapsia valmisteltiin tulevaan sijaissisaruuuteen.

Tutkimus on kvalitatiivinen eli laadullinen. Tutkimusaineisto koostui viidestä lapsihaastattelusta. Haastatteluhetkellä lapset olivat iältään viidestä kahdeksaanvuotiaita ja haastattelut suoritettiin puolistrukturoituna teemahaastatteluna. Aineiston tueksi myös lasten vanhemmat haastateltiin. Haastattelut suoritettiin puhelinhaastatteluna. Aineisto analysoitiin aineistolähtöisellä sisällönanalyysillä.

Tutkimustulokset osoittivat, että lapsilla oli käsitys siitä, mitä tarkoittaa sijaislapsi ja sijaissisaruuus. Tutkimuksessa havaittiin myös, että aiemmin tukiperheenä toimineiden perheiden lapset suhtautuivat sijaislapsen tuloon negatiivisemmin kuin ne lapset, joilla ei ollut kokemusta "vieraista" lapsista perheessään. Lasten ryhmätyöskentely koettiin niin lasten kuin vanhempien mielestä positiiviseksi sekä tukea antavaksi.

Tutkimus osoitti, että biologisten lasten tukeminen ja valmistaminen sijaissisaruuuteen on tärkeää, ja että tällä hetkellä tämä tehtävä kuuluu lähes yksinomaan vanhemmille. Kuitenkin Kuopiossa vanhempien PRIDE-valmennuksen yhteyteen järjestetyn lasten ryhmän kehittäminen ja toiminnan jatkaminen olisi ensiarvoisen tärkeää alkavan sijaissisaruuussuhteen tukemiseksi.

Avainsanat: perhehoito, sijaiskoti, sijaissisaruuus, perhe, PRIDE-valmennus, kvalitatiivinen tutkimus

ABSTRACT

Hyvärinen Ulla-Riikka & Muona Minna. "IF IT IS A GIRL THEN A SISTER OR IF IT IS A BOY THEN A BROTHER". The preparation of biological children for foster siblinghood in PRIDE-family coaching. 36 p., 3 appendices. Language: Finnish. Pieksämäki, Spring 2010.

Diaconia University of Applied Sciences. Degree Programme in Social Services. Degree: Bachelor of Social Services.

The research task was to find out how the biological children of a family prepared themselves for foster siblinghood during PRIDE-coaching. The study examined how children experienced the Invisible Ninni -group work and what kind of images they had of a foster child and possible foster siblinghood. The study examined also how children were prepared for the forthcoming foster siblinghood.

The Study was a qualitative. The research material consisted of five interviews with children. At the time of the interview the children were aged 5 to 8. The Interviews were conducted as semi-structured theme interviews. To support the research material, parents were also interviewed. The interviews were conducted as telephone interviews. The material was analyzed by data based content analysis.

The research results indicated that children had the idea of what constituted a foster child or foster siblinghood. The Study also found that the children in a family who has previously acted as a support family reacted more negatively to the future foster child than children who had no experience of children supported in their family. The teamwork of the children was considered positive and supportive by both the children and the parents.

The research showed that supporting and preparing biological children for foster siblinghood was very important and this task fell almost exclusively to parents. However, the development and continuation of the children's teamwork in connection of the parental PRIDE-coaching in Kuopio, is very important in order to support the beginning foster siblinghood.

Key words: foster care, foster home, foster siblinghood, family, PRIDE-coaching, qualitative study.

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO	5
2 LAPSI-JA PERHEKOHTAINEN LASTENSUOJELU	6
2.1 Sijaishuolto lastensuojelussa	6
2.2 Lastensuojelullinen perhehoito	9
2.3 Perhehoidon nykytilanne	10
3 PRIDE-VALMENNUS	12
3.1 Vanhempien PRIDE-valmennus	12
3.2 Lasten ryhmä	14
4 MONIMUOTOINEN PERHE	16
4.1 Mikä on perhe?	16
4.2 Sisaruus	17
5 AIEMMAT TUTKIMUKSET AIHEESTA	19
6 TUTKIMUKSEN LÄHTÖKOHDAT JA TOTEUTTAMINEN	20
6.1 Tutkimuksen tarkoitus	20
6.2 Aineiston hankinta ja tutkimuksen kulku	21
7 TUTKIMUSTULOKSET	23
7.1 Lapset ja sijaissisaruuteen valmistautuminen	23
7.2 Lasten kuvitelmat sijaissisaruudesta	24
7.3 Lasten kokemukset lastenryhmä -työskentelystä	26
8 JOHTOPÄÄTÖKSET	28
9 POHDINTA	30
LÄHTEET	32
LIITTEET	35

1 JOHDANTO

Kun vanhemmat harkitsevat sijaisvanhemmiksi ryhtymistä, he osallistuvat PRIDE-valmennukseen. He saavat arvokasta ja tarpeellista tietoa sijaisvanhemmuudesta ja sijaislapsesta, ennen kuin he tekevät päätöksen sijaisvanhemmaksi ryhtymisestä. Mutta entä jos perheessä onkin jo ennestään lapsia, kuinka heidät huomioidaan tässä prosessissa?

Nykypäivänä lastensuojelulliset toimenpiteet ovat lisääntyneet. Lasten sijoitukseen on monia vaihtoehtoja ja yksi niitä on perhehoito. Valmentautumisesta huolimatta uuden lapsen tulo perheeseen mullistaa perheen kokonaisuuden. Uudessa tilanteessa perheenjäsenet joutuvat etsimään uuden paikkansa ja varmistamaan oman asemansa. (Ahto & Mikkola 1999, 20.) Lasten kokemukset niin sijaisperheissä kuin uusperheissäkin ovat olleet jokseenkin yhteneväisiä. Perhesuhteet joudutaan neuvottelemaan täysin uudelleen, oli kyse sitten sijaislapsen tai uuden puolison tulemisesta perheeseen. Uusi perhetilanne vaatii oman aseman uudelleen arviointia sekä yhteisen arjen jakamista ja uudelleen määrittelyä. (Inkilä 2000, 13.)

Tässä tutkimuksessa haluamme selvittää kuinka PRIDE-valmennuksessa olevien perheiden biologiset lapset valmistautuvat mahdolliseen sijaissisaruuuteen. Millaisia kysymyksiä lapsilla herää ja kuinka näihin vastataan? Millaisia apuvälineitä perheet käyttävät aihetta käsitellessään sekä miten lapset kokevat mahdollisen sijaissisarouden?

Aihe on hyvin mielenkiintoinen, mutta sitä tutkittu vähän ja itse asiassa juuri tähän kontekstiin sijoittuvaa aiempaa tutkimusta ei ole saatavilla. Kaikki aiemmat tutkimukset haluavat vastauksia sijaissisaruuudesta ja kuinka lapset ovat sen kokeneet. Tässä tutkimuksessa perheet eivät ole vielä päättäneet ryhtyvätkö he loppujen lopuksi sijaisperheeksi vai eivät.

Pohjois-Savon lastensuojelun kehittämisyksikkö on järjestänyt ensimmäistä kertaa perheen biologisille lapsille suunnatun lasten ryhmän, jossa lapsia valmistetaan mahdolliseen sijaissisaruuuteen. Tämän onnistumista tässä työssä juuri nyt haluamme tutkia.

2 LAPSI- JA PERHEKOHTAINEN LASTENSUOJELU

2.1 Sijaishuolto lastensuojelussa

Lastensuojelulain mukaan lapsen sijaishuollolla tarkoitetaan huostaanotetun tai kiireellisesti sijoitetun lapsen hoidon ja kasvatuksen järjestämistä kodin ulkopuolella. Lapsen sijaishuolto muotoja ovat sijaisperhe, ammatillinen perhekoti, laitoshuolto (lastenkodit, laitosluvan saaneet perhekodit, SOS -lapsikylät, nuorisokodit ja koulukodit) tai muu lapsen tarpeiden mukainen sijoitusmuoto. (Mahkonen, 275; Saastamoinen 2007, 27; lastensuojelulaki 2007.)

Yhteiskunnan velvollisuus on tukea lapsen vanhempia ja huoltajia lapsen kasvatuksessa ja huolenpidossa, jotta lapsi saisi hyvät kasvuolot. Yhteiskunta pyrkii tarjoamaan palveluja, jotka mahdollistavat lapsen asumisen omassa kodissaan. Vanhempia pyritään ensin tukemaan avohuollollisilla toimenpiteillä kuten taloudellisella tuella, asumis- palveluilla, päivähoidolla, tukihenkilöillä tai perhe- ja kasvatusneuvonnalla, lapsiperheiden kotipalveluilla, perhetyöllä, lapsen hoito- ja terapiapalveluilla ja loma- ja harrastustoiminnalla. (Taskinen 2007, 43; lastensuojelulaki 2007.) Avohuollon tukitoimenpiteisiin luetaan myös lapsen sijoitus perhe- tai laitoshuoltoon lyhytaikaisesti. Tänä aikana voidaan arvioida lapsen tuen tarve ja kuntoutus. (Taskinen 2007, 43 – 44.) Avohuollon tukitoimena sijoittaminen ei kuulu sijaishuoltoon (Lastensuojelulaki 2007).

Jos avohuollon tukitoimenpiteet eivät riitä, tulee kunnan sosiaalilautakunnan ottaa lapsi huostaan ja järjestää hänelle lastensuojelulain mukainen sijaishuolto (Ahto & Mikkola 1999, 8; Pösö 2004, 202, Lastensuojelulaki 2007). Sijaishuoltoon sijoituksella tarkoitetaan huostaanotetun tai kiireellisesti sijoitetun lapsen sijoitusta. Näissä tilanteissa lapsen huolto siirtyy tietyiltä osin sosiaalitoimelle (Saastamoinen 2007, 134).

Lastensuojelulain 40§ mukaan lapsi on otettava huostaan ja järjestettävä hänelle sijaishuolto, jos puutteet lapsen huolenpidossa tai muut kasvuolosuhteet uhkaavat vakavasti vaarantaa lapsen terveyttä tai kehitystä. Tällöin on arvioitava lapsen kasvuolosuhteita: huolehditaanko lapsen perushoidosta, riittävästä levosta, ravinnosta, puhtaudesta ja ulkoilusta? Saako lapsi kasvattajalta välittämistä ja onko lapsella ja kasvattajalla vastavuoroinen suhde? Millainen on kasvuympäristö? Epäsäännöllinen, ristiriitainen koti-elämä, jossa kasvattaja(t) käyttävät runsaasti alkoholia tai huumeita, ei takaa lapsen

turvallisuutta. Kasvattajan psyykkinen sairaus voi luoda lapselle turvattomuutta. (Taskinen 2007, 40.)

Toinen huostaanoton peruste voi olla se, että lapsi vaarantaa vakavasti terveyttään tai kehitystään käyttämällä päihteitä (alkoholi, huumeet, lääkkeet) tai tekemällä muun kuin vähäisenä pidettävän rikollisen teon tai muulla niihin rinnastettavalla käyttäytymisellään (esim. koulunkäynnin laiminlyönti, itsetuhoinen käyttäytyminen, prostituutio). Tällöin kuitenkin on kyse laajempialaisesta epäsosiaalisesta käyttäytymisestä. (Saastamoinen 2008, 39; Ahto ja Mikkola 1999, 8; Taskinen 2007, 52.)

Kiireellinen sijoitus (Lastensuojelulaki 38§) tapahtuu, jos lapsi on välittömässä vaarassa tai muutoin kiireellisen sijoituksen tarpeessa. Perusteena kiireelliselle sijoitukselle voivat olla äkillinen puute lapsen huolenpidossa tai selkeästi uhkaava vaara, esimerkiksi jos lapsen huoltajat ovat väliaikaisesti kykenemättömiä hoitamaan lasta (humalati-la), perheessä on akuutti väkivaltatilanne, lasta on pahoinpidelty ja asia vaatii selvittämistä, on syytä epäillä, että lapsi aiotaan piilottaa tai viedä maasta, lapsi on käyttänyt päihteitä, syylistynyt rikoksiin tai käyttäytynyt aggressiivisesti tai itsetuhoisesti siten, että hän tarvitsee välittömästi kiireellistä hoitoa tai sijoitusta. Kiireellinen sijoitus tulee kysymykseen myös, jos vanhemmat ovat tilapäisesti estyneitä huolehtimaan lapsesta äkillisen sairastuminen tai onnettomuuden vuoksi. (Taskinen 2007, 45.) Lapsi voidaan sijoittaa kiireellisesti perhehoitoon tai laitoshoidon tai järjestää muulla tavoin hänen tarvitsemansa hoito ja huolto (Saastamoinen 2008, 45; Taskinen 2007, 45; lastensuojelulaki 2007).

Lapsen tulo lastensuojelun piiriin saa alkunsa lastensuojeluilmoituksesta, jonka voi tehdä puhelimitse tai kirjallisesti kuka tahansa lapsen suojelun tarpeen huomaava viranomainen, sukulainen tai naapuri. Lastensuojelun asiakkuuden tulee alkaa huolellisella lapsen tilanteen kartoittamisella. Tämä selvitys on tehtävä ilman aiheetonta viivytystä ja sen teosta vastaa sosiaalityöntekijä, mutta se tehdään yhteistyössä lapsen ja hänen vanhempiensa, sekä mahdollisesti muiden lapselle läheisten ihmisten kanssa. Selvitys tulee tehdä kolmen kuukauden kuluessa siitä kun lastensuojelun asia tulee vireille. Selvitys tulee tehdä, vaikka lapsi tai vanhemmat vastustaisivat sen tekemistä. Tieto selvityksen tuloksista, asiakkuuden päättymisestä tai jatkumisesta, on annettava kirjallisesti sekä huoltajalle että lapselle. (Taskinen 2007, 30 - 37.)

Ennen kiireellisen sijoituksen päätöstä on selvitettävä myös lapsen, vanhemman, huoltajan sekä muun lapsen hoidosta ja kasvatuksesta tällöin vastaavan henkilön mielipide

ja käsitys tilanteesta. Selvityksessä pyritään saamaan selville, mihin lapsi tulisi sijoittaa tai miten hoidon voisi väliaikaisesti järjestää. Samalla voidaan arvioida sitä, onko sijoitus vastentahtoinen vai voidaanko lapsi sijoittaa avohuollon tukitoimenpiteenä. Mielipiteen selvittäminen voidaan jättää tekemättä, jos selvittämisestä aiheutuva asian käsittelyn viivästyminen aiheuttaa haittaa lapsen terveydelle, kehitykselle tai turvallisuudelle. (Lastensuojelulaki 2010.)

Yllä mainittu mielipiteen selvittäminen on eri asia kuin huostaanoton yhteydessä tehtävä kuulemistilaisuus. Huostaanottoa suunniteltaessa järjestetään kuulemistilaisuus yli 12 -vuotiaalle lapselle ja lapsen hoidosta vastanneille henkilöille, jotka ovat asuneet lapsen kanssa samassa asunnossa. Myös nuorempien lasten mielipide on selvitettävä. Kuuleminen on tilaisuus, jossa asianomaisilla on mahdollisuus lausua mielipiteensä kaikista ratkaisuihin liittyvistä asioista ja tutustua kaikkiin asiaa koskeviin asiakirjoihin. (Lastensuojelulaki 2007; Taskinen 2007, 59 - 60.)

Kiireellinen sijoitus kestää 30 päivää, jollei tilanne lapsen kotona ole rauhoittunut muutamana päivänä sisällä. Kiireellinen sijoitus raukeaa, jollei päätöstä kiireellisen sijoituksen jatkamisesta tai hakemusta huostaanotosta ole tehty 30 päivässä sijoituksen alkamisesta. Vuonna 2010 hyväksytyn lastensuojelulain mukaan kiireellisen sijoituksen jatkopäätöksen voi tehdä sosiaalihuollon johtava viranhaltija tai hänen määräämänsä viranhaltija, kunhan se on eri henkilö kuin se, joka teki alkuperäisen päätöksen. Kiireellinen sijoitus voi kestää yhteensä 60 päivää. (Lastensuojelulaki 2010.)

Kiireellistä sijoitusta saatetaan joutua jatkamaan huostaanoton asteelle. Huostaanoton valmisteleen lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä parityönä toisen sosiaalityöntekijän tai lastensuojeluun perehtyneen henkilön kanssa. Huostaanotto on aina voimassa toistaiseksi; huostassapito lopetetaan heti, kun huostassapidon tai sijaishuollon tarvetta ei enää ole. Tämän jälkeen nuori siirtyy jälkihuollon palveluihin, joiden tarkoitus on tukea nuorta itsenäistymisessä. Kiireellinen sijoitus on oikeusvaikutuksiltaan verrattavissa huostaanottoon. (Saastamoinen 2008, 41 -42; Lastensuojelulaki 2007.)

Ennen sijoituspäätöksen tekoa on vaalittava hyvää yhteistoimintaa sosiaalihuollon edustajien ja lapsen, lapsen huoltajien ja vanhempien välillä. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että asiakassuunnitelmanneuvotteluissa ja tarvittaessa vapaamuotoisemmissakin palavereissa keskustellaan yhdessä lapsen elämään, terveydenhoitoon ja koulutukseen liittyvistä asioista. Päätösvalta jää kuitenkin viime kädessä toimielimen alaiselle viranomaiselle. (Saastamoinen 2008, 135.)

Lapsen sijoittavan kunnan sosiaalilautakunta on vastuussa siitä, että lapselle valitaan hänen tarpeisiinsa parhaiten sopiva sijaishuoltopaikka. Sijaishuollon muodon valinnassa korostuu lapsen etu, lapsen yksilölliset tarpeet ja kehitys. Sosiaalilautakunta päättää lapsen hoidosta, kasvatuksesta, valvonnasta ja muusta huolenpidosta sekä yhteydenpidosta vanhempiin ja lasta kasvattaviin henkilöihin. (Saastamoinen 2008, 27; Ahto & Mikkola 1999, 8 - 9.)

2.2 Lastensuojelullinen perhehoito

Lastensuojelullisella perhehoidolla tarkoitetaan henkilön hoidon, kasvatuksen tai muun ympärivuorokautisen huolenpidon järjestämistä hänen kotinsa ulkopuolella yksityiskodissa. Tämän tavoitteena on antaa sijaisperheessä olevalle henkilölle mahdollisuus perheenomaiseen hoitoon, kasvatukseen ja läheisiin ihmissuhteisiin. (Ketola 2008, 20.) Läheisissä ihmissuhteissa lapsella on mahdollisuus saada korjaavia ja korvaavia kokemuksia. Hänen perusturvallisuutensa, sosiaaliset taitonsa ja kykynsä kiintyä ja kiinnittyä kehittyvät. (Niemelä 2000, 30 -34.) Sijoitukset voivat olla lyhytaikaisia tai pitkäaikaisia (Saastamoinen 2008, 27). Yleensä sijoitukset päättyvät lapsen itsenäistymiseen, jälkihuoltoon siirtymiseen ja joissain tapauksissa kotiutumisiin (Janhunen 2007, 5).

Perhehoitoa antavia koteja ovat sosiaalihuoltolaissa määritellyt perhekodit. Näitä perhekoteja ovat perhehoitajalaissa määritellyt sijaiskodit ja ammatilliset perhekodit. Sijaiskodeissa, jotka ovat toimeksiantosuhteisia kunnan tai kuntayhtymän hyväksymiä, lapsi saa tavanomaista perhettä vastaavan kodin. Ammatilliset perhekodit ovat sijaiskodin ja laitoksen väliin sijoittuva sijoitusmuoto. Ammatilliset perhekodit ovat lääninhallituksen luvan saaneita perhekoteja ja toimivat ostopalvelusopimuksilla yrityspohjaisesti. (Saastamoinen 2008, 28–29, perhehoitajalaki 1992.)

Sijaiskodissa lapsi saa perhehoitajan omassa kodissa hoitoa ja kasvatusta. Perhehoitajaa kutsutaan myös sijaisvanhemmaksi ja perhehoitajan omia biologisia lapsia voidaan kutsua sijaissisariksi. (Saastamoinen 2008, 29.) Sijoitettua lasta kutsutaan sijaislapsiksi. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, että sijoitettu lapsi olisi jonkun sijainen, vaan sijaislapsi kuuluu perheeseen täysivaltaisena lapsena ja sisarena suhteessa sijaisperheen lapsiin. (Tuija Raitanen, henkilökohtainen tiedoksianto 24.3.2010.) Sijaiskotiin pyritään sijoittamaan pieniä lapsia, joiden kehityksessä ei ole suuria poikkeavuuksia. Tällöin sijoituksen arvellaan muodostuvan pitkäksi. (Saastamoinen 2008, 29.)

Sijaiskodissa voidaan hoitaa enintään neljää lasta mukaan luettuna perhehoitajan kanssa samassa taloudessa asuvat alle kouluikäiset lapset (Saastamoinen 2008, 28 - 29, Ahto & Mikkola 1999, 12). Hoidettavien lukumäärä voidaan ylittää siinä tapauksessa, jos kyse on hoidon antamisesta sisaruksille tai saman perheen jäsenille. Hoidettavia lapsi voi kuitenkin olla seitsemän, jos perhekodissa asuu vähintään kaksi aikuista, joilla on perhehoitajalain mukainen kelpoisuus. Tämä tarkoittaa sitä, että toisella perhehoitajalla täytyy olla tehtävään soveltuva ammatillinen sosiaali- tai terveystieteiden koulutus ja riittävä kokemus hoito- ja kasvatustehtävistä. (Sosiaalihuoltolaki 1992.)

Sijaisvanhemmalta ei vaadita ammatillista tutkintoa, mutta kunnan on järjestettävä valmennusta ja koulutusta sekä tuettava perhettä kasvatustyössä antamalla tarvittavia sosiaalipalveluja (Taskinen 2007, 78). Sijaisvanhemmaksi etsitään tavallisia vanhempia. Vanhemmuuden lisäksi heiltä vaaditaan kykyä vastata sijoitetun lapsen tarpeisiin ja mahdollisuuksien mukaan korvata lapsen aikaisemmat huonot kokemukset uusilla myönteisillä kokemuksilla. (Janhunen 2007, 28.) Sijaisvanhemmalta vaaditaan henkilökohtaista soveltuvuutta sekä rohkeutta asettua kiintymyksen kohteeksi ja kiintyä vieraaseen lapseen (Janhunen 2007, 27; Niemelä 2000). Perhehoitajana voi toimia myös yksin asuva tai yksinhuoltaja. Suurin osa sijaisperheistä on perheitä, joissa on molemmat vanhemmat, jolloin kumpikin myös toimii perhehoitajana. (Perhehoitoliitto i.a.)

2.3 Perhehoidon nykytilanne

Lasten ja nuorten sijoitusten määrät kodin ulkopuolelle ovat kasvaneet jo 15 vuoden ajan. Vuosina 1991-2006 sijoitetuista 16 000 lapsesta lähes 9 000 otettu huostaan ja loput on sijoitettu avohuollon tukitoimenpiteellä. Myös sijoitusperusteiden käyttö on muuttunut. 1990-luvun puolivälissä yli 70 % lasten ensisijoituksista tehtiin avohuollon tukitoimena, 2005 enää vain 58 %. Painopiste on siirtynyt avohuollon tukitoimien käytöstä kiireellisten sijoitusten käyttämiseen. STAKESin lastensuojelutilastojen mukaan vuonna 2005 huostaanotoista tehtiin 66 % kiireellisinä sijoituksina, 27 % huostaanottoina ja 7 % tahdonvastaisina huostaanottoina. (Ketola 2008, 27 -28.)

Lastensuojelun palvelut ovat 2000-luvulla laitosvaltaistuneet ja sijaisperheisiin sijoitukset ovat samalla vähentyneet. Vuonna 1980-luvun puolivälissä sijaisperheisiin sijoitukset olivat suurimmillaan. Silloin kodin ulkopuolelle sijoitetuista lapsista ja nuorista sijoitettiin sijaisperheisiin noin 60 %. Vuonna 2006 lapsia oli sijoitettu sijaisperheisiin 35 %

kaikista sijaishuollon lapsista ja nuorista. ”Vaikka kodin ulkopuolelle sijoitettujen määrä on kasvanut myös viime vuosina, sijaisperheisiin sijoitettujen lasten ja nuorten määrä ei ole absoluuttisesti kasvanut”. (Ketola 2008, 28 - 30.)

Yleisellä tasolla lasten sijoituksesta maassamme voidaan sanoa, että lasten ja nuorten mahdollisuudet päästä sijaisperheeseen ovat voimakkaasti eriarvoistuneet. Eri kunnissa on erilainen tilanne; joissakin ei sijoituksia ole lainkaan, kun taas joissakin kunnissa niitä on runsaasti. (Ketola 2008, 30.) Kuopiossa koulutetaan perheitä sijaisperheiksi PRIDE-valmennuksen avulla. Tämän jälkeen perheisiin pyritään sijoittamaan sijaislapsi tai sijaislapsia. Sijaisperheitä rekrytoivat Pohjois-Savossa Kuopion kaupunki, Pohjois-Savon Lastensuojelun kehittämisyksikkö ja vähäisessä määrin myös Pelastakaa lapset ry.

Kuopion alueelta sijaisperheitä on löytynyt hyvin varsinkin 0 - 12 -vuotiaille lapsille. Nuorille on ollut vaikeaa löytää sijaisperheitä heidän haastavamman käyttäytymisen vuoksi ja heidät on useimmiten sijoitettu ammatillisiin perhekoteihin. (Tuija Raitanen, henkilökohtainen tiedoksianto 24.3.2010; Leena Koponen, henkilökohtainen tiedoksianto 29.3.2010.)

Sijaisperhetoimintaa on tarkoitus kehittää tulevaisuudessa Pohjois-Savon alueella. Perheitä tullaan valmentamaan kriisiperheiksi ja nuorten sijaisperheiksi. Tarkoituksena on, että kriisiperheisiin sijoitetaan kiireellisesti sijoitettuja lapsia ympäri vuorokauden. (Sosiaalityöntekijä Leena Koponen, henkilökohtainen tiedoksianto 29.3.2010.) Toiveena on, että jotkut perheet voisivat valmentautua ammatillisiksi sijaisperheiksi, jotka voisivat hoitaa vaikeahoitoisia lapsia ja nuoria. Tällaisten perheiden tulisi saada tavallista sijaisperhettä enemmän taloudellista tukea, jotta ainakin toinen vanhemmista voi jäädä hoitamaan lapsia kotiin. Lisäksi perheet tarvitsisivat suunnitelmallista ja säännöllistä koulutuksellista ja työnohjauksellista tukea sekä yhteistyökumppanikseen lapsen asioista vastaavan tavoitettavissa olevan sosiaalityöntekijän. (Tuija Raitanen, henkilökohtainen tiedoksianto 24.3.2010.)

3 PRIDE-VALMENNUS

3.1 Vanhempien PRIDE-valmennus

PRIDE-valmennusta järjestetään perheille, jotka harkitsevat sijais- tai adoptiovanhemmiksi ryhtymistä. PRIDE-valmennus on vanhemmille suunnattua, tiedon lähteeksi ja kehittymisen ja koulutuksen välineeksi (Parent`s Resource for Information, Development and Education) tarkoitettua valmennusta. Valmennuksen tulisi tapahtua ennen kuin perhe ryhtyy sijaisperheeksi tai tekee päätöksen ryhtymisestään sijaisperheeksi. (Bäck-Kiianmaa & Hakkarainen 2008, 122.) PRIDE - valmennus on prosessinomaista ja ryhmämuotoista valmennusta, jossa kouluttajaparina toimii sosiaalityöntekijä ja sijaisvanhempi. Valmennus kestää 3 - 4 kuukautta, johon sisältyy yhdeksän ryhmätapaamista ja neljä perhekohtaista tapaamista. (PRIDE-kirja 2008, 6-7.) Ensimmäistä kertaa PRIDE-valmennuksen historiassa on tämän tutkimuksen kohteena olevien sijaisperheeksi harkitsevien perheiden lapsille järjestetty ryhmävalmentautumista sijaisisaruteen kahden ryhmäkokoontumisen muodossa.

PRIDE-valmennuksen äitinä voidaan pitää yhdysvaltalaista sosiaalityön tohtoria ja sijaisäitiä Eileen Mayers Paztoria. Kahdenkymmenen vuoden ajan PRIDE-ohjelma on kehittynyt käytännön ja tutkimuksen yhteistyönä lastensuojelun perhehoidon kehittämishjelmaksi, joka sisältää sijaisperheiden rekrytoinnin, PRIDE-valmennuksen ja täydennyskoulutuksen. Suomessa PRIDE tunnetaan ensisijaisesti sijais- ja adoptiovanhempien PRIDE-valmentautumishjelmasta, joka on ollut täällä käytössä vuodesta 1995 alkaen. (pesäpuu i.a; Bäck-Kiianmaa & Hakkarainen 2008, 133 -134.)

PRIDE -ennakkovalmennuksen tavoitteena on selvittää perheen tausta ja nykyinen tilanne sekä antaa lapsille mahdollisuus päästä hyvin valmentautuneisiin perheisiin. Perheillä on myös mahdollisuus tutkia omia valmiuksiaan ja motiivejaan sijaisperheeksi ryhtymisessä. Valmennusryhmissä tuleville sijaisperheille annetaan tietoa sijaisvanhemmuudesta, sen ongelmakohtista sekä sijaisvanhempien oikeuksista ja velvollisuuksista. (Janhunen 2007, 17 - 18.)

PRIDE-valmennus koostuu yhdeksästä kerrasta, ja siinä selvitetään seuraavia asioita:

1. Lapsen oikeus perheeseen – perheen oikeus valmennukseen

- Mitä on PRIDE-valmennus?
  - PRIDE-valmennuksen yhteys lastensuojeluun
2. Lapsen oikeus pysyvyyteen ja jatkuvuuteen
    - Pysyvyyden ja jatkuvuuden merkitys sijoitetulle ja adoptoidulle lapselle.
    - Yhteistyön ja tiimityksen merkitys perhehoidossa ja adoptiossa.
    - Sijaissisaruus
  3. Lapsen tarve kiintymykseen
    - Lapsen kehitys ja kiintymyksen merkitys
    - Kehitykselliset viiveet – syitä ja vaikutuksia
  4. Lapselle mahdollisuus selviytyä menetyksistä
    - Menetykset ja suru
    - Menetyksistä selviytyminen
  5. Lapsen oikeus perhesuhteisiin
    - Lapset ja perhesuhteet
    - Lastensuojelun keinot luoda pysyvyyttä ja jatkuvuutta lapsen elämään
  6. Lapsen oikeus hoivaan, kasvatukseen ja turvallisiin rajoihin
    - Lapsen hoidon ja kasvatuksen tarkoitus ja tavoite
    - Kasvatuksen haasteellisuuden ymmärtäminen
    - Toimiva kasvatustapa
  7. Tietoa ja kokemuksia perhehoidosta ja adoptiosta
    - Paneelikeskustelu
  8. Muutokseen valmistautuminen
    - perhe ja lapsi muutoksessa
    - Lapsen ja perheen tukeminen muutoksessa
  9. Perhehoidon tietopaketti
    - Tietoa sijaisvanhempien oikeuksista, velvollisuuksista, oikeudellisesta asemasta ja sosiaaliturvasta

- Tietoa toimeksiantosopimuksen ja asiakassuunnitelman merkityksestä sekä niiden tekemisestä ja laatimisesta yhteistyössä (Pesäpuu ry. i.a.)

PRIDE-ohjelman mukaan sijaisvanhemmilta edellytettäviä valmiuksia ovat:

- 1) kyky suojella ja hoivata lasta
- 2) kyky tukea lapsen kehitystä ja ottaa huomioon hänen kehitykselliset viiveensä
- 3) kyky tukea lapsen suhteita syntymävanhempiinsa ja turvata lapsen muiden läheisten ihmissuhteiden jatkuminen
- 4) kyky sitoutua lapseen ja toimia hänelle luotettavana aikuisena tarvittaessa koko elämän ajan
- 5) kyky tehdä yhteistyötä lapsen asioissa. (PRIDE -kirja 2008, 6 - 7.)

3.2 Lastenryhmä

Sijaisvanhemmaksi ryhtyminen on vaativa ja pitkä prosessi. Prosessi on iso ja pitkä myös näiden perheiden biologisille lapsille. Kuitenkin herää kysymys, jäävätkö nämä lapset liian vähälle huomiolle tässä prosessissa.

Aiemmin biologisia lapsia varten ei ole ollut mitään valmennusta, vaikkakin keväällä 2001 oli koottu työryhmä, jonka tavoitteena oli pohtia PRIDE-valmennuksen yhteyteen lapsille omaa valmennusosuutta. Työryhmä oli päätynyt siihen, ettei lapsia voida valmentaa, mutta heille tulee varmistaa mahdollisuus tulla kuulluksi ja huomioiduksi. Käytännössä valmentautuminen sijaissisaruteen on vanhempien vastuulla, seitsemännellä PRIDE-valmennuskerralla biologisilla lapsilla on mahdollisuus osallistua paneeliin, jossa heillä on mahdollisuus esittää kysymyksiä muun muassa alan asiantuntijoille sekä sijaislapsille ja heidän vanhemmilleen. (Brask 2005, 12.)

Pohjois-Savon lastensuojelun kehittämissyksikkö on pitänyt tärkeänä huomioida PRIDE-valmennukseen tulevien perheiden biologiset lapset. Marraskuussa 2009 lapsille on järjestetty kaksi ryhmätapaamista, joissa he ovat käsitelleet sijaislapsen tuloa perheeseen ja sijaissisaruuksia Tove Janssonin Näkymätön Ninni -tarinan avulla. Lapset olivat iältään 5 - 8 -vuotiaita. Kumpikin tapaamiskerta oli kolmen tunnin pituinen. Niissä poh-

dittiin ilkeää tätiä ja heidän suhdettaan. Lasten tehtävä oli keksiä keinoja, joilla Ninni saataisiin jälleen näkyväksi. Keinojen löytymisen jälkeen löytyi vähitellen Ninnin kehon osia. Toisella kokoontumiskerralla lapset saivatkin koottua valmiiksi hymyilevän Ninnin kokonaisuudessaan. Näkyväksi tulleelle Ninnille järjestettiin syntymäpäivät. Lopuksi lapset miettivät, miltä tuntuisi, jos omaan perheeseen muuttaisi sijoitettu lapsi, joka olisi kuin näkymätön Ninni tai ilkeä Haisuli.

Uuden lapsen tulo perheeseen on merkittävä tapahtuma lapselle ja se vaikuttaa lapsen ja vanhempien väliseen suhteeseen. Sijaissisuus merkitsee lapselle uutta roolia kotona ja koulussa. Lapset kokevat muutokset omalla tavallaan myös tunnetasolla. Lapsi on hyvä ottaa valmennukseen mukaan, että hän saa tällöin tietoa myös vanhempiansa suunnitelmista.

Sijasiperheiden biologisille lapsille on myös kirjallisuutta, jonka avulla vanhemmat voivat käsitellä sijaissisuutta, sen herättämiä kysymyksiä ja tunteita lapsissa. Näitä kirjoja ovat Kun maasta sataa vettä (2002), Mitä on sijaissisuus? (2002) ja Miuku Pörrönen (2006). (PRIDE-kirja 2008, 12 -13.)

4 MONIMUOTOINEN PERHE

4.1 Mikä on lapsen perhe?

Perhe merkitsee ihmiselle eri asioita eri aikoina ja eri paikoissa. Perhe on kuitenkin yhteiskunnan perusyksikkö, joka muuttuu ajan myötä ja saa jatkuvasti uudenlaisia määritelmiä. (Kinnunen 2008, 17.)

Suomen kielen perussanakirjan (1992) määritelmän mukaan perhe on yhdessä asuivien ihmisten yhteisö, jonka muodostavat kaksi keskenään avio- tai avoliitossa olevaa henkilöä sekä heidän lapsensa tai yksinhuoltaja lapsineen tai lapseton pariskunta. (Kotimaisten kielten tutkimuskeskus 1992, 442.)

Suomalainen perheoikeustiede lähtee siitä, että parisuhde perustuu osapuolten väliin sopimuksen ja että vanhemmuutta määrittää ainoastaan lapsen etu. Perheeseen liitettäviä säännöksiä on vähennetty, koska niiden katsotaan olevan ihmisten omia valintoja ja keskinäisiä sopimuksia. Oikeustieteen mukaan perhe ei ole instituutio vaan erilaisten suhteiden kokonaisuus. (Pylkkänen 2008, 71-72.)

Sijaisperheen määrittelyssä huomio kiinnittyykin perheoikeustieteen näkökulmaan, jossa perhe on erilaisten suhteiden kokonaisuus. Objektiivisesti tarkasteltuna emme voisi puhua sijaisperheestä perheenä, mutta lisäämällä tarkasteluun subjektiivisen, tunteeeseen perustuvan näkökulman, voimme oikein hyvin tässä tapauksessa puhua perheestä (Kinnunen 2008, 7). Sijaisperheen ytimenä ja perustana on perinteinen ydinperhe, mutta jossa kaikilla jäsenillä ei ole biologista suhdetta. Sijoitettu lapsi tulee valmiiseen perheeseen, jossa voi olla muita lapsia, joilla on erilainen suhde perheen vanhempiin kuin sijoitetulla lapsella. (Valkonen 1995, 14.)

David Schneiderin, amerikkalaisen antropologin, mukaan sukulaisuus rakentuu kahden elementin varaan: biologiaan sekä sopimukseen ja lakiin. Äidin ja lapsen välinen sukulaisuus perustuu biologiseen suhteeseen kun taas miehen ja vaimon välinen suhde on puhtaasti lakiin perustuva (Castren 2009, 50). Sukulaisuus voidaan nähdä siis biologisesta tai sosiaalisesta näkökulmasta, jolloin biologian korostaminen sukulaisuussuhteissa on hyvin kulttuurisidonnainen tulkinta ja on vallalla länsimaisessa perheajattelussa.

Uusperheiden tutkimuksessa sukulaisuusajattelu tuo biologiseen tulkintaan uusia sävyjä (Castren 2009, 52). Yhdessä asuminen rakentaa tunnetta perheeseen kuulumisesta, mutta se ei ole välttämätöntä, sillä suhteiden laadulla on erityinen merkitys perheeseen kuulumiselle. Tulkinta omasta perheestä saattaa muuttua suhteiden muuttumisen myötä. (Ritala-Koskinen 2001 176.) Se, kuinka sijaislapsi kokee itsensä perheeseen kuuluvaksi, riippuu tietenkin hyvin monista tekijöistä. Biogeneettisen sidoksen vahvuutta ei käy kieltäminen, mutta voidaan todistaa, että lapsen kokema hylkääminen tai hoivan ja huolenpidon puuttuminen voivat siirtää biologisen vanhemman perhe- ja sukulaissuhteiden ulkopuolelle. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että jos biogeneettisessä suhteessa ei ole muodostunut sosiaalista sidosta tai siihen liittyy jotain traumaattista, ei se yksin riitä tuomaan kokemusta sukulaisuudesta, läheisyydestä puhumattakaan. (Castren 2009, 55.)

4.2 Sisaruus

Yleensä sisaruksilla tarkoitetaan puolisojen yhteisiä lapsia. Aiemmin oli luonnollista, että saman perheen kaikki lapset olivat sisaruksia keskenään, mutta yhteiskuntamme muuttunut perherakenne on tuonut uusia käsitteitä sisarussuhteisiin, jolloin puhutaan mm. sisko- ja velipuolista, sekä omista ja toisen lapsista ja sijaissisaruksista. (Ritala-Koskinen 1993, 152.)

Elämämme pisimmät ihmissuhteet ovat yleensä suhteita sisaruksiimme. Ne alkavat yleensä lapsuudenkodissamme ja jatkuvat useimmiten läpi elämän. Lapsuuden arki riemuineen ja suruineen jaetaan sisarustemme kanssa. (Kinnunen 2008, 5.) Usein sisarussuhde muodostuu ihmisen pisimmäksi ja tärkeimmäksi ystävyysuhteeksi. Sisarussuhde kuitenkin eroaa ystävyysuhteesta siinä, että sisaruksiaan ei voi valita sekä siinä, että sisarussuhteen vaikutus on jatkuvaa, kun taas ystävyysuhteet ovat alttiimpia muutoksille ja satunnaisuudelle. Kun sisarussuhde toimii hyvin, sisaruksilla on iloa toisistaan. Parhaimmillaan suhde vaikuttaa lapsen itsenäisyyteen sekä itsetuntoon. Iso-siskot ja -veljet toimivat usein myös opettajina sekä pienempien sisarustensa johtajina. Sisarusten välisessä vuorovaikutuksessa lapsi oppii huomioimaan toisen ihmisen sekä saa ensiarvoisia kokemuksia muiden kanssa toimimisesta. (Kinnunen 2008, 25.)

Sijaislapsen tullessa perheeseen perheen siihenastinen systeemi muuttuu. On täysin selvää, että lapsen sijoittaminen perheeseen, jossa on jo biologisia lapsia, on perhesysteemin kannalta täysin eri asia kuin jos lapsi sijoitetaan lapsettomaan perheeseen.

seen. Tutkimusten mukaan riski sijoituksen epäonnistumiseen on suurempi jos perheessä on biologisia lapsia ja erityisesti, jos omat lapset ovat samanikäisiä sijoitetun lapsen kanssa. (Kalland 2001, 230.) Perheenjäsenten väliset suhteet sekä perheen sisäiset roolit kokevat uudistumisen. Vaikka sijaislapsi ei olekaan biologinen sisarus, hänen kanssaan jaetaan arki samoin kuin biologisten sisarusten kanssa. Tämä voi olla lapselle hyvin haastava tilanne, samoin kuin tilanne, jolloin perheeseen syntyy uusi vauva.

Sijoitus herättää jo etukäteen lapsessa monenlaisia tunteita. Pieni lapsi saattaa pelätä omien lelujensa puolesta ja eikä oikein tiedä, mitä sijaissisaren tulo hänen kannaltansa vaikuttaa. Sijaisperheen biologisenkin lapsen on löydettävä uudelleen oma paikka uudessa perhetilanteessa, kun sijaissisar tulee perheeseen asumaan. Riidoista ja mustasukkaisuudesta huolimatta perheet ovat kokeneet, että sijaissisaret ovat lopulta toisilleen tärkeitä ja läheisiä. (Kaipio 2008, 32-33.)

Tässä opinnäytetyössä sijaissisarudella tarkoitetaan niitä sisaruussuhteiden kaltaisia suhteita, joita muodostuu perheeseen sijoitetun lapsen sekä perheen biologisten lasten välille.

5 AIEMMAT TUTKIMUKSET AIHEESTA

Etsiessämme erilaisilla hakukoneilla (Linda, Nelli, Arto, Diana) aiheesta jo tehtyjä tutkimuksia havaitsimme, että sijaishemmuudesta oli tehty tutkimuksia melko useita, mutta sijaissisaruuudesta oli tehty vain joitakin opinnäytetöitä sekä muutamia gradu-tasoisia tutkimuksia. Ulkomaisista tutkimuksista ensimmäinen on valmistunut vasta vuonna 1988 Yhdysvalloissa.

Kaikissa aiemmissä tutkimuksissa sijaissisaruuutta käsiteltiin lähtökohdasta, jossa perheeseen oli jo sijoitettu sijaissisarus. Tutkimukset keskittyivät siis lähinnä selvittämään perheiden biologisten lasten kokemuksia sijaissisaruuudesta. Näin ollen saimme tukea aiemmista tutkimuksista vain jonkin verran.

Tuire Inkilän (2000) pro gradu -tutkimuksessa selvitettiin, kuinka sijaisperheiden omat lapset olivat sopeutuneet muuttuneeseen perhetilanteeseen. Tutkimuksessa haastateltiin sijaisperheiden 10-17 -vuotiaita biologisia lapsia sekä heidän vanhempiaan. Kaikissa tutkimukseen osallistuneissa perheissä sijoitus oli kestänyt vähintään vuoden.

Henna Kinnusen (2008) pro gradu -tutkimus sijoittuu edellä mainittuun kontekstiin. Kinnunen haastatteli sijaisperheiden 6-13 -vuotiaita biologisia lapsia sekä seitsemää vanhempaa. Tutkimus paikantuu lastensuojelun sosiaalityöhön ja sen tarkoituksena oli tuottaa tietoa sijaishuollon kehittämisen tueksi.

Braskin (2005) sekä Kyllösen & Sutisen (2007) opinnäytetyöt keskittyivät myöskin selvittämään sijaissisaruuutta jo koettuna.

Aiempien tutkimusten viitekehykset ovat olleet muun muassa kiintymyssuhdeteoriaan ja systeemiteoriaan pohjautuvia.

6 TUTKIMUKSEN LÄHTÖKOHDAT JA TOTEUTTAMINEN

Tutkimuksemme lähtökohtana on tuottaa tietoa Pohjois-Savon lastensuojelun kehittämisyksikölle siitä, kuinka PRIDE-valmennuksessa olevien perheiden biologiset lapset kokevat mahdollisen sijaissisarouden ja kuinka lapsia valmistellaan tähän uuteen rooliin. Painopiste tutkimuksessa on lapsinäkökulmassa.

6.1 Tutkimuksen tarkoitus

Opinnäytetyössämme on tarkoituksena selvittää, miten perheen biologisia lapsia on valmisteltu sijaissisarouteen. Tällä hetkellä sijaisvanhemmuutta suunnitteleville on tarjolla PRIDE-valmennusta, jolla luodaan turvallinen pohja mahdollisesti alkavalle perhehoidolle. PRIDE-valmennus koostuu yhdeksästä tapaamisesta ja neljästä perhetapaamisesta, joissa käydään läpi monia asioita, joita sijaisvanhemman olisi hyvä tietää. Kuitenkin vain kahdessa tapaamisessa keskitytään perheen biologisten lasten tilanteeseen.

Tarve tutkia biologisten lasten valmistautumista sijaissisarouteen on olemassa ja idea opinnäytetyön aiheesta, tuli Pohjois-Savon lastensuojelun kehittämisyksikön Katse lapsen -hankkeen perhehoidon kehittäjä Tuija Raitaselta ja avojuonon kehittäjä Vuokko Kämäräiseltä, jotka ovat myös PRIDE-kouluttajia. Aihe on mielenkiintoinen ja ajankohtainen, sillä aiheesta on melko vähän tutkimustietoa ja koska Kuopiossa on syksyllä 2009 toteutettu lastenryhmä, jossa on käyty sijaissisaruuutta koskevia kysymyksiä läpi draaman keinoin.

Tutkimuskysymyksiksi nousivat:

1. Kuinka ja mitä lapselle on kerrottu tulevasta sijaissisaruuudesta?
2. Millaiseksi lapsi kuvittelee sijaissisarouden muodostuvan?
3. Kuinka lapsi on kokenut lastenryhmä -työskentelyn?

6.2 Aineiston hankinta ja tutkimuksen kulku

Opinnäytetyö on metodologialtaan kvalitatiivinen eli laadullinen. Kvalitatiivisen tutkimuksen lähtökohtana on todellisen elämän kuvaaminen, jossa tutkija luottaa enemmän omiin havaintoihinsa ja keskusteluihin tutkittavien kanssa kuin puhtaasti mittausvälineillä saatavaan tietoon. Lisäksi kohdejoukko on tarkoituksenmukaisesti valittu ja jokaista tapausta tarkastellaan ainutlaatuisena, johon myös aineiston tulkinta perustuu. (Hirsjärvi & Remes & Sajavaara 2002, 151–156.) Tutkimuksemme kohdejoukko saatiin Pohjois-Savon lastensuojelun kehittämissyksikön Tuija Raitaselta, joka kysyi PRIDE-valmennuksessa olevilta perheiltä, olisiko heillä halukkuutta osallistua tähän tutkimukseen. Saimme vanhemmilta kirjalliset luvat lasten haastatteluihin. Tutkimuksessamme lapset esiintyvät tunnistamattomina.

Aineistonkeruumenetelmäksi valittiin puolistrukturoitu eli teemahaastattelu, jossa kysymysten muoto on kaikille sama, mutta kysymysten järjestystä voi haastattelija joustavasti muuttaa tilanteen niin vaatiessa. Haastattelu pohjautuu tiettyihin teemoihin ja haastateltavat voivat vastata esitettyihin kysymyksiin omin sanoin, ja haastattelijalla on mahdollisuus syventää, tarkentaa ja selventää kysymyksiään. Haastattelussa korostetaan haastateltavan elämysmaailmaa ja näkemyksiä tutkittavista asioista. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 47- 48.)

Tutkimuksen aineisto koostui viidestä lapsihaastattelusta sekä kuudesta vanhemman haastattelusta. Kohderyhmäksi valikoitui syksyllä 2009 PRIDE-valmennuksessa olevien perheiden viisi biologista lasta, jotka olivat iältään 5-8 -vuotiaita. Alkuperäisenä ideana oli haastatella vain biologisia lapsia, mutta vastausten tukemiseksi koimme tarpeelliseksi haastatella myös lasten vanhempia. Tiedot mahdollisista haastateltavista saimme Pohjois-Savon lastensuojelun kehittämissyksikön perhehoidon kehittäjältä Tuija Raitaselta. Lasten ja vanhempien haastattelurungot liitteenä 2 ja 3.

Lapsihaastattelut suoritettiin joulukuussa 2009 joko lapsen omassa kodissa tai erikseen sovitussa tilassa. Haastatteluissa toinen haastattelija toimi päähaastattelijana ja toinen havainnoijana ja lisäkysymysten esittäjänä. Kaikki haastattelut nauhoitettiin sanelukoneelle ja sen jälkeen litteroitiin kirjalliseen muotoon. Lapsihaastatteluissa käytettiin Pesäpuu ry:n tuottamaa Nalle-kortti -materiaalia haastattelutilanteen helpottamiseksi lapselle sekä tuomaan lisäarvoa tutkimukselle. Vanhempainhaastattelut suoritettiin helmi-

kuussa 2010 ja ne toteutettiin strukturoituna puhelinhaastatteluna, jossa haastattelija kirjasi haastateltavan vastaukset paperille.

Aineiston analysointimenetelmäksi valikoitui aineistolähtöinen sisällönanalyysi, jossa pyrittiin ymmärtämään tutkittavien ajatuksia heidän omasta näkökulmastaan. Sisällönanalyysissä aineistoa tarkastellaan eritellen, yhtäläisyyksiä ja eroja etsien ja tiivistäen. Sisällönanalyysi on tekstianalyysia, jossa tarkastellaan jo valmiiksi tekstimuotoisia aineistoja. Tutkittavat tekstit voivat olla melkein mitä vain: kirjoja, päiväkirjoja, haastatteluita, puheita ja keskusteluita. Sisällönanalyysin avulla pyritään muodostamaan tutkittavasta ilmiöstä tiivistetty kuvaus, joka kytkee tulokset ilmiön laajempaan kontekstiin ja aihetta koskeviin muihin tutkimustuloksiin. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 105 - 106.)

Analyysin tekemiseksi ei ole olemassa yksityiskohtaisia sääntöjä. Sisällönanalyysissa voidaan lähteä etenemään kahdella tavalla, joko aineistolähtöisesti tai käyttäen aineiston luokittelussa hyväksi jotain aikaisempaa käsitejärjestelmää. On myös ratkaistava keskitytäänkö siihen, mikä on ilmiselvästi ilmaistu vai analysoidaanko myös piilossa olevia viestejä. Ensimmäinen askel analyysissä on analyysiyksikön määrittäminen sekä induktiivisessa että deduktiivisessa lähestymistavassa. Analyysiyksikkö voi olla yksi sana, lause, tai ajatuskokonaisuus riippuen tutkimustehtävästä. (Kyngäs & Vanhanen, 1999, 5.)

Tutkimusaineisto kuunneltiin ensiksi useampaan kertaan ja sen jälkeen se litteroitiin kirjalliseen muotoon. Sen jälkeen teksti luettiin useaan kertaan ja siitä alleviivattiin tutkimuskysymyksiin liittyvät vastaukset. Näistä poimittiin ydinsanoja ja lauseita, jotka kuvasivat lasten ajatuksia ja kokemuksia parhaiten.

7 TUTKIMUSTULOKSET

Tutkimustamme varten haastattelimme viittä lasta kolmesta eri perheestä sekä kuutta vanhempaa.

7.1 Lapset ja sijaissisaruteen valmistautuminen

Lasten kanssa keskusteltaessa kävi jo heti alussa hyvin selväksi, että kaikille lapsille oli puhuttu sijaislapsen mahdollisesta tulosta perheeseen. Kaikki kuusi lasta tunsivat termin sijaislapsi ja osasivat määritellä sen. He kertoivat, että sijaislapsi tulee heidän perheeseensä toisesta perheestä. Lapsilla oli tieto, että sijaislapsi tulee toisesta perheestä siksi, koska heidän omat vanhempansa eivät syystä tai toisesta pysty heistä huolehtimaan.

No meille tulee semmoinen lapsi hoitoon tuota, jos sen vanhemmat ei ite pysty siitä huolehtimaan. Tyttö.

Vanhempien haastatteluista kävi ilmi, että lapsille oli puhuttu sijaislapsen tulosta avoimesti. Kummatkin vanhemmat olivat keskustelleet lapsensa kanssa asiasta, mutta päävastuu asioiden käsittelyssä oli äideillä. Jos/kun lapsilla oli kysyttävää aiheesta, useimmiten lapset olivat esittäneet kysymykset äidille.

Kaikki lapset olivat tutustuneet Pesäpuu ry:n tuottamaan lasten valmennusmateriaaliin. Kettu-kirja koettiin parhaimmaksi. Mitään muuta tukimateriaalia ei ollut käytetty. Vanhempien mielestä materiaali oli hyvä ja auttoi lasta ymmärtämään sijaislapsen tuloon liittyviä asioita. Kuitenkin muutama vanhempi koki, että käytetty materiaali oli myös hiukan pelottava ja että se oli herättänyt lapsessa pelon tunteita.

Kaikki lapset osallistuivat myös lastenryhmään, mutta haastattelun ja ryhmän tapaamisten väli oli sen verran pitkä, että lapset eivät pystyneet erittelemään tuntojaan ja kokemuksiaan lastenryhmästä. Vanhemmat kuitenkin kokivat, että lastenryhmätyöskentely oli hyvä ja se auttoi lapsia asian käsittelyssä ja ymmärtämisessä.

7.2 Lasten kuvitelmat sijaissisaruuudesta

Haastattelussa levittelimme pöydälle lasten eteen useita Nalle-kortteja, jotka edustavat erilaisia tunnetiloja. Oli tarkoitus, että korttien välityksellä lapset voisivat ilmaista tunteitaan konkreettisemmin ja ymmärrettävämmin. Lapset valitsivat ensiksi korteista oman perheen kaikki jäsenet. Sen jälkeen lapset valitsivat Nalle-korteista nallen, joka heidän mielikuvissaan muistuttaisi heidän kotiinsa asumaan tulevaa sijaissisarta.

Mitäs tästä nyt sanois, tää on semmoinen iloinen kuin tämä. (näyttää pikkukaveljen nalle-kuvaa) Poika.

Se on vähän pieni ja se näyttää innokkaalta. Sen nimi olisi Helmi, sama kuin minun parhaalla kaverilla. Tyttö.

Seis, ku se ei tahtois lähtee toisesta kodista pois, pikkusisko. Poika.

Tyttö, isosisko. Se mieltii, en tiä mitä. Tyttö.

Poika, Pikkuveli, näyttää surulliselta. Poika.

Lapset mielsivät sijaissisaren siskoksi tai veljeksi. Lapset olivat ymmärtäneet jollain tasolla, että uusi lapsi tulisi heidän kotiin uudeksi perheen jäseneksi ja jäisi asumaan heille.

Jos se ois tyttö, niin siskoks tai jos se ois poika, niin veljeks. Poika.

Jotkut lapset odottivat sijaissisaruuuden muodostuvan kaverisuhteeksi. Sijaissisarutus oli usein haastateltavan kanssa samaa sukupuolta. Joillekin sijaissisarutus saattoi olla isosisko, joka voisi vahtia perheen lapsia, kun äiti ja isä ovat jossain käymässä. Joillekin sijaissisarutus oli taas pienempi sisarus, joka tarvitsi hoivaa. Lapset ajattelivat sijaissisaruksen olevan ujo ja arka, jonka kanssa pitäisi leikkiä, ”jotta sen olisi hyvä olla meillä”. Lasten kommentteja olivat: ”leikkisin”, ”auttaisin”, ”suuttuisin”, ”neuvoisin”. Lapset toivat esille, että he eivät pitäisi siitä, jos sijaissisarutus sotkisi leikin, rikkoisi leluja tai määrällisi.

Vähän ehkä suuttuisin sille. Tyttö.

Se vois olla minun huoneessa ja se vois rakentaa duploilla, kun minulla olisi ihan pienet legot. Poika.

Osassa haastateltavien lasten perheistä kävi tukiperhelapsia silloin tällöin viikonloppuja viettämässä. Näiden perheiden lapset olivat joutuneet miettimään suhdettaan sijaislapseseen ja sitä, mitä se vaikuttaa käytännössä heidän elämäänsä. He olivat huomanneet, että vanhempien huomio kohdistui myös tukiperhelapsiin ja he joutuivat jakamaan lelujaan vieraiden lasten kanssa. Kun kysyimme lapsilta: ”Millaisia tunteita sinulle tulisi, jos teille tulisi sijaissisar?”, joku edellä mainittujen perheiden lapsista sanoikin:

Että se vois olla ihan kivaa että tulisi, vaikka välillä tuntuu, että mä en halua yhtään, että meille tulis. Tyttö.

Kun kysyimme edelleen: ”mikä ei olisi kivaa, jos teille tulisi sijaissisar?” lapsi vastasi:

En tahdo sanoa semmoista. Poika.

Monet niiden perheiden lapsista, joissa tukiperhelapset olivat jo vierailleet, ymmärsivät, että vanhempien aika ja huomio tulisi vähentymään ja he joutuisivat jakamaan omia lelujaan uusien lapsien kanssa. Myös vanhempien mukaan biologiset lapset kokivat mustasukkaisuutta tukiperheen lapsia kohtaan, mutta toisaalta he kuitenkin odottivat sijaissisaruksen tuloa heille.

7.3 Lasten kokemukset lastenryhmä -työskentelystä

Kaikki lapset osallistuivat lastenryhmän kokoontumisiin kaksi kertaa. Kokoontumiset tapahtuivat marraskuussa 2009. Kaksi lasta oli poissa toisesta tapaamisesta ja heille järjestettiin korvaava tapaaminen alkuvuodesta 2010.

Lapset kyllä muistivat osallistuneensa lastenryhmään, mutta kysyttäessä kokemuksia, he eivät muistaneet juuri mitään. Johdattelevien kysymysten avulla lapset kertoivat etsineensä Ninnille kehonosia sekä pelanneensa ja laulaneensa. Lasten kertomuksista välittyi kuva, että lastenryhmä-tapaamiset olivat olleet mukavia ja hauskoja ja ne olivat herättäneet lapsissa erilaisia ajatuksia. Lapset kertoivat innostuneesti Ninnin etsimisestä ja vastauksista kävi ilmi, että Ninnin näkymättömyys oli herättänyt lapsille ajatuksia jotka voisivat liittyä tulevaan sijaissisareen:

No semmosta että se sijaislapsi vois olla semmonen näkymätön tavallaan silleesti että se ei hirveesti huomiota herättäs . Poika.

Kysyttäessä miten näkymättömän Ninnin saisi näkyväksi, eräs poika kertoi näin:

Kun laitettiin ruokaa sinne sänkyyn niin se muuttuu näkyväksi. Poika.

Vanhempien mielestä lastenryhmä -tapaamiset olivat auttaneet joitain lapsia sijaissisaruuden ymmärtämisessä. Joidenkin vanhempien mielestä oman lapsen suhtautuminen ja asenne sijaislasta kohtaan oli muuttunut selvästi positiivisemmaksi.

8 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tutkimuksen keskeisimmiksi johtopäätöksiksi voidaan nostaa lasten tietoisuus sijaislapsesta ja sijoituksesta. Kaikilla lapsilla oli jonkinlainen käsitys siitä, miksi joku vieras lapsi tulisi heidän perheeseensä.

Osa perheistä toimi tukiperheenä, jolloin osalla lapsista oli jo jonkinlaista kokemusta "vieraista" lapsista perheessä. Näiden lasten kommentit olivat vähemmän positiivisia kuin niiden lasten, joilla ei ollut mitään kokemusta

Lapset, joilla ei ollut kokemuksia tukilapsista, kokivat sijaissisarouden vain positiivisena asiana. Heidän ajatuksissaan sijaislapsi tulisi heille leikkikaveriksi ja "oikeaksi" sis-koksi tai veljeksi. Heidän mielestään ei ollut juuri mitään negatiivista siinä, että perheeseen tulisi sijaislapsi. Myös vanhempien huomion ja ajan väheneminen ei ollut näiden lasten mielestä mitenkään paha asia. Ainoastaan se, että jos lapsi itkee paljon tai rik-koo leluja, koettiin epämiellyttäväksi.

Niiden lasten ajatukset, joilla oli jo kokemusta tukilapsista, olivat tämän suuntaisia:

*Eivät vanhemmat välitä tai rakasta meitä, koska he ottavat sijaislapsen.
Poika.*

Tämä on hyvin realistinen reagointitapa. Toisaalta lapsi ymmärtää mitä on tapahtu-massa ja toisaalta asiaa on vielä vaikeaa ymmärtää. Tällaisia kommentteja ei niiden perheiden lapsilta tullut, joissa tukiperhelapset eivät olleet vielä vierailleet. Myös kysyt-täessä vanhempien ajankäytöstä nämä lapset arvioivat, että vanhempien heille antama aika tulee vähenemään ja lapset kokivat tämän huonona asiana.

Lastenryhmä -tapaamiset koettiin miellyttävinä. Näkymätön Ninni aiheena oli lapsille mieluisa ja se avasi lapsille mahdollisuuden miettiä sijaislapsen asemaa. Lapset ker-toivatkin, että sijaislapsi saattaisi olla heille tullessaan vähän ihmeissään sekä ujo, ja että he voisivat auttaa häntä sopeutumaan heidän perheeseensä leikkimällä ja autta-malla. Myös lasten vanhempien mielestä lastenryhmä-tapaamiset olivat auttaneet lap-sia ymmärtämään asioita, mitkä liittyvät sijaislapseseen. Heidän mielestään nämä lasten-ryhmä-tapaamiset voisivat kuulua osana vanhempien PRIDE-valmennusta.

Biologisten lasten valmistautuminen tulevaan sijaissisaruteen jo ennen sijaislapsen tuloa perheeseen on hyvin tärkeää. Perheen omat lapset voivat miettiä ja aavistella, mitä sijaislapsen tulo perheeseen tuo tullessaan ja miltä se voisi tuntua. Lapsi kokee tällöin, että hänet otetaan mukaan tähän valmisteluun. Myös tulevien sijaisvanhempien kannalta on hyvä, että omat lapset on huomioitu valmennuksessa ja saavat valmennusta tilanteeseen. Tällöin vanhemmat osaavat asettua myös omien lastensa asemaan paremmin. Vanhemmat herätellään ajattelemaan, miltä omista lapsista tuntuisi muutos perheessä ja mitä he voisivat ottaa huomioon.

Aikaisempien tutkimusten perusteella voidaan sanoa, että sijaisvanhemmat ovat yleensä pohtineet paljon sijaislapsen ongelmia ja hoitoa, mikä on hyvä asia. Huonoa on se, ettei omien lasten ole katsottu tarvitsevan tällaista etukäteen valmistautumista – omat lapset on nähty ehkä tiedostamatta oheiskasvattajan roolissa. Nyt kuitenkin Kuopiossa ollaan huomioitu perheiden biologisten lasten tarve sijaissisaruteen valmentautumisessa. On tärkeää ottaa huomioon, että omat lapset ovat vielä lapsia ja aikuista tarvitsevia, eikä heillä tulisi olla kasvattajan roolia. Sijaisvanhemmuus ja sijaissisaruuus ovat todella arvokkaita ja vaativia tehtäviä. Kaikilta vaaditaan paljon taitoja ja suurta sydäntä.

Kaikkien lasten ja vanhempien kokemukset lastenryhmästä olivat erittäin positiivisia. Lastenryhmän kehittäminen osaksi PRIDE-valmennusta olisi sijaissisaruuutta tukeva elementti.

9 POHDINTA

Sijaislapsille on tällä hetkellä tarjolla vertaistukiryhmiä, jossa he voivat käydä elämäänsä liittyviä asioita läpi. Myös sijaisvanhemmille on tarjolla muun muassa mentorointia, työnohjausta sekä mahdollisuuksia konsultoida asiantuntijoita. Sijaissisaruksille ei tällaisia tukimahdollisuuksia ole. Perheen biologisille lapsille tulisi järjestää mahdollisuus osallistua vertaistukiryhmään ainakin ensimmäisen sijoituksen yhteydessä. Kalland (2001) toteaaakin, että riski sijoituksen epäonnistumiseen on suurempi, jos perheessä on biologisia lapsia, varsinkin jos sijoitettava lapsi on samanikäinen biologisen lapsen kanssa. Jo tämäkin vuoksi valmentautuminen ennen sijaislapsen tuloa sekä tuki sen jälkeen olisi tärkeää.

Perheet olivat käyneet PRIDE-valmennuksen ja siihen liittyvän loppuarvioinnin. Haastatteluhetkellä millekään perheelle ei ollut vielä varmuudella tulossa sijaislapsia. Osa perheistä oli vielä miettimiskannalla asian suhteen. Jatkotutkimuksen kannalta olisi ollut erittäin mielenkiintoista haastatella perheitä siinä vaiheessa, kun heille olisi jo sijoitettu sijaislapsi.

Oman oppimisprosessin kannalta opinnäytetyön tekeminen, niin teknisesti kuin aiheen puolesta oli erittäin haastava mutta mielenkiintoinen. Saimme aiheen suhteellisen valmiina Pohjois-Savon lastensuojelun kehittämisyksiköstä perhehoidon kehittäjältä Tuija Raitaselta ja sosiaalityöntekijä Vuokko Kämäräiseltä. Tehtävän aloittaminen oli vaikeaa johtuen siitä, että aihe oli kuitenkin niin kaukana aiemmasta kokemusmaailmastamme vaikka olemmekin tehneet pitkän uran lasten parissa. Aihe alkoi selkiytyä teoriaan ja aiempiin tutkimuksiin tutustumisen myötä.

Alkuperäisen suunnitelman mukaan tarkoituksenamme olisi ollut tutkia enemmän lastenryhmän merkitystä valmistautumisprosessissa. Tarkoituksenamme oli mennä seuraamaan lastenryhmän toimintaa ja kulkua ja mahdollisesti videoida tapaamiset, mutta ulkopuolisina tarkkailijoina olisimme häirinneet ja mahdollisesti vaikuttaneet lapsen kokemukseen ryhmästä. Olimme suunnitelleet haastattelevamme lapset ennen ja jälkeen ryhmätapaamista, mutta ajan käytön vuoksi haastattelimme lapset vain kerran ryhmätapaamisen jälkeen. Haastatteluista saadun aineiston tueksi päätimme haastatella myös lasten vanhemmat.

Aineiston analysointivaiheessa meille selvisi, että osa perheistä oli toiminut tukiperheinä. Näiden lasten kommentit olivat negatiivisempia kuin ei-tukiperhelasten kommentit.

Vai olivatko ne sittenkin realistisempia? Tätä kysymystä jouduimme pohtimaan paljonkin. Olisi mielenkiintoista tutkia, miten edellä mainittujen lasten suhtautuminen eroaa toisistaan.

Olemme joutuneet sukeltamaan lastensuojelun, perhehoidon ja sisarussuhteiden valtamereen. Välillä suunta oli hukassa ja tuntui että vajoamme ihan pohjaan saakka, mutta pinnalla ollaan.

LÄHTEET

- Ahto, Anja & Mikkola, Pirjo 1999. Perhehoito lastensuojelussa. Saarijärvi: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Brask, Marita 2005. "Sä et voi kuvitella miltä se tuntuu..." Ammatillisten perhekotien ja sijaisperheiden biologisten lasten kokemuksia sijaissisaruuudesta. Diakoniamattikorkeakoulu. Pieksämäki. Diakoninen sosiaali-, terveys, ja kasvatusalan koulutusohjelma. Opinnäytetyö. Viitattu 2.2.2010 <http://kirjastot.diak.fi/opinnäytehaku>
- Bäck-Kiianmaa, Raili & Hakkarainen, Pirjo 2008. Sijaisvanhemmat tarvitsevat riittävät valmiudet. Teoksessa Ketola, J. Perhehoito tekemisen ja tukemisen arvoista työtä. Juva: PS-kustannus. WS Bookwell Oy. s. 121 -144.
- Castren, Anna-Maija 2009. Onko perhettä eron jälkeen? Eroperhe, etäperhe, uusperhe. Helsinki: Hakapaino.
- Hirsijärvi, Sirkka & Hurme, Helena 2000. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.
- Hirsijärvi, Sirkka; Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula 2002. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Kirjayhtymä.
- Holmberg, Tiina 2002. Kun maasta sataa vettä. Pesäpuu ry. Lastensuojelun erityisosaamisen keskus. Lievestuore: EK-paino.
- Huostaanotto. Lastensuojelunkäsikirja. Viitattu 12.3.2010 <http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelunkasikirja/tyoprosessi/huostaanotto>
- Inkilä, Tuire 2000. Vieraita lapsia perheessä: sijaisperheiden omien lasten kokemuksia sijoituksesta. Jyväskylän yliopisto. Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos. Pro gradu-tutkimus. Viitattu 27.12.2009 <http://urn.fi/URN:NBN:fi/jyu-2000859704>
- Janhunen, Tarja 2007. Sijoitusten purkautuminen pitkäaikaisessa perhehoidossa. Perhehoitoliitto ry.
- Kaipio, Heidi 2008. Sijaisvanhemmuuteen kasvamisen prosessi. Stadia. Helsinki. Sosiaalialan koulutusohjelma (YAMK). Opinnäytetyö. Viitattu 23.3.2010 <https://oa.doria.fi/search>
- Kalland, Mirjam 2001. Kiintymyssuhdeteoria kliininen merkitys. Teoksessa Sinkkonen, Jari & Kalland, Mirjam (toim.) Varhaiset ihmissuhteet ja niiden häiriintyminen. Vantaa: Tummavuoren kirjapaino, 198-233. keskuksen julkaisuja 55. Helsinki: Edita.

- Ketola, Jari 2008. Lasten ja nuorten perhehoito. Teoksessa Ketola, J. (toim.) Perhehoito. Tekemisen ja tukemisen arvoista työtä. Juva: PS-kustannus. WS Bookwell Oy. S. 27 -39.
- Kiireellinen sijoitus. Lastensuojelunkäsikirja. Viitattu 12.3.2010 [http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelunkasikirja/tyoprosessi/kiireellinen sijoitus](http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelunkasikirja/tyoprosessi/kiireellinen_sijoitus)
- Kinnunen, Henna 2008. "Sehän on silleesti mun pikkusisko". Kuopion Yliopisto. Sosiaalityön ja sosiaalipedagogiikan laitos. Pro gradu-tutkimus. Viitattu 12.11.2010 http://www.pslastensuojelu.fi/opinnäytetyöt/henna_kinnunen.pdf
- Koponen, Leena 2010. Sosiaalityöntekijä, Kuopion sosiaalitoimisto. Kuopio. Henkilökohtainen tiedoksianto 29.3.
- Kuokkanen, Ritva; Kivirinta, Mervi; Määttä, Jukka; Ockenström, Leena 2007. Kohti tutkivaa ammattikäytäntöä. Opas Diakonia-ammattikorkeakoulun opinnäytetöitä varten. Diakonia-ammattikorkeakoulu. Tampere: Juvenes Print Oy
- Kyllönen, Juho & Sutinen, Jussi 2007. "En ollutkaan se tyyppi, joka sai kaiken huomion". Sijaisperheiden biologisten lastenkokemuksia sijaissisaruuudesta. Savonia-ammattikorkeakoulu. Iisalmi. Sosiaalialan koulutusohjelma. Opinnäytetyö.
- Kyngäs, Helvi & Vanhanen, Liisa 1999. Sisällönanalyysi. Hoitotiede vol. 11 no.1
- Laki lastensuojelulain muuttumisesta 2010/88, 12.2.2010. Viitattu 13.3.2010 <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkuper/2010/20100088>
- Lastensuojelulaki 2007/417, 1.1.2008 Viitattu 12.12.2009 <http://www.sosiaaliportti.fi/fiFI/lastensuojelunkasikirja/lainsaadanto/lastensuojelulaki>
- Mahkonen, Sami 2007. Lastensuojelu ja laki. Helsinki: Edita Prima Oy.
- Mitä on sijaissisaruu? 2002. Pesäpuu ry. (toim.) Lievestuore: ER-paino.
- Niemelä, Hilikka 2000. Koti SOS-lapsikylässä. Uusi mahdollisuus. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino O y.
- Perhehoitajalaki 1992/312, 3.4.1992. Viitattu 23.1.2010 <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkuper/1992/1992012>
- Perhehoitoliitto ry. i.a. Mitä on perhehoito? Viitattu 2.2.2010 http://www.perhehoitoliitto.fi/perhehoito/index_perhehoito.htm
- Pesäpuu ry. i.a. PRIDE-ohjelma. Viitattu 23.1.2010 <http://www.pesapuu.fi/index.phtml?s=435>
- PRIDE-kirja 2008. PRIDE-valmennus sijais- ja adoptiovanhemmuutta harkitseville. Pesäpuu ry. Toinen painos.

- Pylkkänen, Anu 2008. Miten oikeus määrittelee perheen? Teoksessa Sevon, Eija & Notko, Marianne (toim.) Perhesuhteet puntarissa. Tampere. Tammerpaino, 71-92.
- Pösö, Tarja 2004. Kasvatustyö sijaishuollossa. Teoksessa Puonti, A; Saarnio, T; Hujala, A. (toim.) Lastensuojelu tänään. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy. s.202-213.
- Raitanen, Tuija 2010. Perhehoidon kehittäjä, Pohjois-Savon lastenhoidon kehittämisyksikkö. Siilinjärvi. Henkilökohtainen tiedoksianto 24.3.
- Ritala-Koskinen, Aino 1993. Onko uusperheestä perheeksi? Tutkimus uusperheen kulttuurisesta kuvasta suomalaisten naisten- ja perhelehtien konstruoimana. Jyväskylän yliopiston perhetutkimusyksikkö. Jyväskylän yliopiston monistuskeskus.
- Ritala-Koskinen, Aino 2001. Mikä on lapsen perhe? Tulkintoja lasten uusperhesuhteista. Helsinki: Väestötutkimuslaitos.
- Saastamoinen, Kati 2008. Lapsen asema sijaishuollossa - käsikirja arjen toimintaan. Helsinki: Edita Prima Oy.
- Sosiaalihuoltolaki 1982/710, 17.9.1982. Viitattu 24.1.2010 <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1982/1982710>
- Suomen kielen perussanakirja, Toinen osa (L-R) 1992. Kotimaisten kielten tutkimus-
- Taskinen, Sirpa 2007. Lastensuojelulaki (417/2007). Soveltamisopas. Vaajakoski: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli 2002. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Jyväskylä: Gummerus kirjapaino Oy.
- Valkonen, Leena 1995. Kuka on minun vanhempani? Perhehoitonuorten vanhempisuhteet. Stakes. Tutkimuksia 52. Saarijärvi: Gummerus.

LIITE 1 SUOSTUMUS TUTKIMUKSEEN OSALLISTUMISESTA

Tutkimuksen nimi:	Mitä lapsi ajattelee sijaissisaruuudesta?
Tutkimuksen toimeksiantaja:	Pohjois-Savon lastensuojelun kehittämissyksikkö
Tutkimuksen toteuttajat:	Ulla-Riikka Hyvärinen ja Minna Muona Sosionomi (AMK) opiskelijat, Diakonia ammattikorkeakoulu, Pieksämäki
Tutkimuksen toteutus:	Keräämme aineiston haastattelemalla PRIDE-valmennukseen osallistuvien perheiden lapsia. Haastattelut nauhoitetaan kasettinauhurilla ja tallentavalla mp3 -soittimella.
Aineiston suojaus:	Haastattelut ovat luottamuksellisia. Haastateltavien tunnistetiedot tulevat ainoastaan tutkijoiden käyttöön. Analysoinnin jälkeen kerätty aineisto tuhoetaan hävittämällä aineisto nauhurin muistista ja paperille tulostetut tiedot.

Tällä lomakkeella suostun, että lapseni osallistuu/ osallistuvat edellä mainittuun tutkimukseen. Tutkijoilla on oikeus käyttää haastattelusta saamaansa aineistoa tutkimukseensa. Ymmärrän lomakkeessa mainitut asiat ja allekirjoituksellani vahvistan lapseni/ lasteni osallistumisen tutkimukseen.

Lapsen nimi _____

Lapsen nimi: _____

Aika ja paikka _____

Huoltajien allekirjoitukset ja nimen selvennykset:

_____

LIITE 2 HAASTATTELUKYSYMYKSET LAPSILLE

Tutustuminen ja rentoutuminen, taustatietoja: nimi, ikä, harrastukset, kaverit

1) ikä

2) sukupuoli

Lapsi valitsee Nalle-korteista itsensä ja muut perheen jäsenet sekä mahdollisen sijaislapsen. Lasta pyydetään kuvailemaan miksi valitsi juuri nuo kortit.

3) Ketä perheeseen kuuluu? Montako sisarusta perheessä on nyt?

Keskustellaan sijaissisaruskäsitteestä

4) Mitä olette keskustelleet äidin ja isän kanssa mahdollisesta sijaisaruudesta?

5) Mitä lasten ryhmässä kerrottiin sijaissisaruuudesta? Millaisia ajatuksia/ tunteita herätti?

6) Millainen sisko/ veli haluaisit olla sijaislapselle?

7) Mikä voisi olla kivaa sijaissisaruuudessa?

8) Mieti, voisiko olla asioita, joista et ehkä pidä? Mitä ne voisivat olla?

9) Mitä sijaissisaruksen kanssa voisi tehdä?

10) Oletko kertonut kavereille ja ystäville että teille saattaa tulla sijaislapsi? Mitä olet kertonut, jos olet?

11) Miten ystäväsi asiaan suhtautuivat/ suhtautuisivat?

12) Millaisia tunteita sijaissisaruskäsitteestä voisi herättää sinussa, kun hän tarvitsee ja vie äidin ja isän aikaa?

13) Onko joku asia, mikä sinua mietityttää sijaissisaruuudessa?

LIITE 3 VANHEMPIEN PUHELINHAASTATTELU

Montako PRIDE-tapaamista teillä on ollut?

Oletteko olleet jo loppuhaastattelussa?

1. Oletteko aikoneet valmistaa/ valmistaneet lapsianne sijaissisaruteen ja miten?
2. Mitä asioita olette aikoneet ottaa/ olette ottaneet esille?
3. Ovatko lapsenne kyselleet teiltä sijaisvanhemmuudesta? Millaisia kysymyksiä he ovat esittäneet ja mitä olette vastanneet?
4. Kumpi vanhemmista pääasiassa valmisteleo lapsia?
5. Mitkä asiat teidän mielestänne olisivat olennaisia asioita valmistautumisessa?
6. Millaista sijaissisarta lapsenne mielestänne odottavat?
7. Miten oletatte lapsenne suhtautuvan sijaissisaruteen?
8. Mikä tulee mielestänne olemaan vaikeinta sijaissisaruteen sopeutumisessa?
9. Millaisia mahdollisia huolia, ajatuksia teillä on biologisiin lapsiinne liittyen?
10. Oletteko käyttäneet Pesäpuu ry:n tuottamaa materiaalia lapsenne kanssa?
11. Oletteko käyttäneet jotain muuta materiaalia? Mitä?
12. Olisitteko halunneet jotain enemmän PRIDE- valmennukselta liittyen sijaissisaruteen? Mitä?
13. Koetteko, että lasten ryhmä olisi auttanut lastanne? Missä asioissa?